

ZSIDÓ KULTÚRA EURÓPAI NAPJA A KÖNYV NÉPÉRŐL

TERI NÉNI

„Augusztus 31-én érkezett a szomorú hír Jeruzsálemből, 98 éves korában elhunyt Vajnorsky Teri néni. Személyében az utolsó holokauszt túlélő távozott...”

4

IPOLYSÁG

„Elsődleges célom a temető feldolgozása volt. Idővel aztán az élettelen síremlékek mesélni kezdtek és egyre több személyes történet...”

5

SÁRBÓL ARANY

„A tatai Kuny Domokos Múzeum elődje a piarista rend által őrzött helytörténeti gyűjtemény volt, amelyet 1912-ben szerveztek múzeummá.”

6

A komáromi és környékbeli diákok is emlékeztek

désről. Köszönet Králik Zsuzsanna tanárnőnek és kollégáinak a szervezésért!

A J. A. Komenský Alapiskola a Szentpéteri Alapiskolával együttműködve szervezett emlékezést a Nezabudnutí susedia (El nem feledett szomszédok) országos kezdeményezés keretében. A rendhagyó városi sétán a Ludovít Šulek Gimnázium, az Eötvös, a Pohraničná és a Rozmarínova Utcai Alapiskolák diákjai is részt vettek. A hét megállónál holokauszt történeteket tartalmazó könyvekből olvastak fel részleteket, felidéztek az áldozatokat, az embermentőket, akik a veszély ellenére sem maradtak csendben, hanem segítettek ezekben a nehéz időkben. Értékes és pótolhatatlan része volt a kegyeleti túrának Szalay Vilma túlélő jelenléte, aki útközben a gyermekkoráról, a második világháború megpróbáltatásairól mesélt a fiataloknak. Az emlékezők menete járt a Menházban is, ahol Pasternák Antal szólt a megjelentekhez. Köszönet Ján Makovník tanár úrnak, kollégáinak és diákjainak a szervezésért!

Szlovákiában szeptember 9-én emlékeztek meg a Vészorkorszak áldozatairól. Ezen a napon, az elmúlt évek hagyományait követve, a Selye János Gimnázium diákjai látogattak el a komáromi zsinagógába, majd a temetőbe. A fiataloknak Novák Tamás és Pasternák Antal mesélt hagyományainkról, a város zsidó közösségének történetéről, a Holokauszt helyi történeteiről, az újrake-

Ünnep Tatán

Megható programra került sor augusztus végén a tatai zsinagógában. Nyolcvan év után újra a szombatot köszöntő imák töltötték be a szakrális teret. A péntek esti imádkozást másnap Tóra-olvasás, közös tanulás, vallásközi beszélgetés követte. Az ünnep végén zenés havdala várta az érdeklődőket. A gazdag program a Magyarországi Zsidó Hitközségek Szövetsége (Mazsihisz) és a budapesti Hunyadi téri zsinagóga körzet szervezésében, a Kuny Domokos Múzeummal együttműködve valósult meg. A vallási szertartásokat Fináli Gábor rabbi vezette. A Komáromi Zsidó Hitközséget Pasternák Antal elnök, Novák Tamás vezetőségi tag és Paszternák Tamás koordinátor képviselte. Örömmel találkoztunk a komáromi közösséget rendszeresen látogató tatai és tatabányai barátainkkal! Köszönjük a meghívást, a szervezést Szűcs József múzeumpedagógusnak, helytörténésznek és Fináli Péternek!

Kirándulás Budapesten

Szeptember 11-én került sor idén a nyárzáró közös kirándulásunkra. A Komáromi Zsidó Hitközség hagyományait követve 2025-ben is részt vettünk a budapesti Zsidó Kulturális Fesztiválon. A nagyvárosba érkezve első utunk a Magyar Zene Házába vezetett, ahol az építészeti impozáns intézményt jártuk be egy vezetett túra keretében. Megismertük a zenei központ szolgáltatásait, hallottunk az épület érdekességeiről, a programkínálatról. A közös vacsora után következett az esti program a Hegedűs Gyula utcai zsinagógában, ahol Müncz László elnök úr fogadta a komáromi vendégeket. A Nők hangja, századok történetei című zenés esten Hámori Ildikó és lánya, Szinetár Dóra irodalmi részletekkel, dalokkal bűvölte el a közönséget. Élményekkel gazdagodva tértünk vissza Komáromba. Köszönet mindazoknak, akik a program szervezésében közreműködtek!

Fotó: Kollár Zoltán

Camp Jichak Családi Tábor

A nyár zárásaként idén is megrendezésre került a szarvasi családi tábor, mely nagy népszerűségnek örvend a régióban. A Manóra Egyesület és a Bálint Ház által szervezett ötnapos zsidó élményprogram idén is magával ragadta a gyerekeket éppúgy, mint szülőiket. A hagyományokat felidéző aktivitások mellett kézműves foglalkozások, sportolási lehetőségek, zenés workshopok várták a táborozókat. A legendás táborvezető, Jichak Roth emléket nevében és szellemiségében őrző táborról bővebben itt találhatók információk: <https://www.campjichak.com/>

Kérjük a támogatását!

Kedves Olvasónk! Kérjük, lehetősége szerint támogassa a Komáromi Zsidó Hitközség programjait, a HH megjelenését, épületeink, temetőnk felújítását.

Belföldi átutalás Szlovákiából:

26384962/0900 – Slovenská sporiteľňa

Nemzetközi átutalás külföldről:

Cím: Židovská náboženská obec v Komárne, Eötvösa 15, 94501 Komárno, Slovakia

IBAN: SK0609000000000026384962 SWIFT: GIBASKBX

Bankunk címe: Slovenská sporiteľňa, Palatinova 33, 94501 Komárno

Hitközségi Híradó – a Komáromi Zsidó Hitközség lapja, alapítva 5756-ban (1996), **főszerkesztő:** Paszternák Tamás (tamas.paszternak@menhaz.sk), Paszternák András (andras.paszternak@menhaz.sk), **munkatársak:** Saláth Magda, Mgr. Piczek Ferenc, **tördelőszerkesztő:** Saláth Richárd, **olvasószerkesztő:** Paszternákné Kertész Zsuzsanna (Komárom), Katarína Potoková (Nitra), **nyomtatás:** Nec-arte Kft., Komárom, **a KZSH címe:** Židovská náboženská obec, Eötvösa 15, 945 01 Komárno, Slovakia, tel.: 00421/35/7731-224, **e-mail:** kile@menhaz.sk, tel.: 00421/35/7725-355. **Regisztrációs szám:** EV 3424/09. **ISSN** 1337-091x. **IČO:** 34073400. Alapítva 5756-ban. **Lapunk Önnek készült, kérjük ne dobja el!**

Faliújság rövid hírek

A KZSH-t, a Shalom klubot és a HH-t Mayer Ottó (Biatorbágy), Volenszky Paula (Biatorbágy), Nánási Zsófia (Biatorbágy) és anonimitásukat kérő adományozók támogatották. Köszönjük!

A tanév kezdetén a budapesti Lauder Javne Iskola 10-es évfolyama táborozott Komáromban. A diákok megismerkedtek a város zsidóságának múltjával és jelenével. Feladatlap segítségével térképezték fel az emlékhelyeket. A Menházban a Paszternák házaspár kalauzolta a csapatot. A középiskolások másnap a temetőbe is ellátogattak. A szervezésért köszönet Petrik Noémi tanárnőnek és kollégáinak!

Az EZRA Alapítvány hosszú évek után ismét kiírta pályázatát, melyen a KZSH sikeresen szerepelt. Támogatást kaptunk kulturális programjaink megvalósításához.

A közelgő őszi ünnepekre új imakönyveket szereztünk be. Bízunk abban, hogy minél többen fogják forgatni ezeket zsinagógánkban!

A Szlovákiai Zsidó Hitközségek Központi Szövetségének vezetősége augusztus végén Pozsonyban tartotta ülését, melyen Pasternák Antal elnök képviselte a KZSH-t. Döntés született többek között a szövetség alapszabályának módosításáról és több ingatlan értékesítéséről.

Továbbra is várjuk programötleteiket a kile@menhaz.sk címen.

Támogatóink / naši sponzori:

„Realizované s finančnou podporou Fondu na podporu kultúry národnostných menšín“

Könyv népe – Zsidó Kultúra Európai Napja újra a Menházban

A Komáromi Zsidó Hitközség hosszú évek óta rendez egésznapos programot a Zsidó Kultúra Európai Napján. A nemzetközi rendezvény keretében zsinagógák, zsidó intézmények kapui nyílnak meg Európa szerte, bemutatva hagyományainkat, kultúránkat az érdeklődőknek.

Szeptember 7-én, az előző években a Tiszti Pavilonban tartott esemény visszatért a Menházba. A találkozó, melynek témája a Könyv népe volt, igazi regionális rendezvénné nőtte ki magát. Érkeztek vendégek többek között Pozsonyból, Aranyosmarótról, Budapestről, Győrből, Mosonmagyaróvárról, Szombathelyről, Tatabányáról, Zalaegerszegről és Angliából. Sokan először jártak nálunk.

Rendhagyó módon nyúltunk a könyv témájához. Egy-egy zsidósághoz kapcsolódó szakácskönyvet mutattunk be az alkotók segítségével Magyarországról és Szlovákiából. Megismertük Deutschék konyháját, majd a hazai maceszreceptek nyomába eredtünk.

A Deutsch házaspár képviselőjében, Deutsch-Fehérvári Mercédeszt, a budapesti Bethlen téri körzet rabbijának, Deutsch Péternek feleségét, valamint Radnóti Zoltán főrabbit, az újbudai Bét Sálom Zsinagóga vallási vezetőjét a nap házigazdájá, Paszternák András kérdezte a kiadvány létrejöttéről, a szakácskönyvkészítés kulisszatitkairól, a kósersággal kapcsolatos szabályokról és a jövőbeni tervekről.

A zsidó élet körforgásában minden évben, tavasszal fontos szerep jut a macesznak, pészah ünnepéhez közeledve. Így van ez

már nagyon hosszú ideje. Vannak közöttünk olyanok, akiknek a macesz nem csak erről a nyolc napról szól. Martina Cibirovával, aki a szlovákiai maceszgyártás megkerülhetetlen személyisége és Jozef Dukes-szel, akitől megszoktuk, hogy mindig izgalmas, a zsidósághoz kapcsolódó projekteken dolgozik a Recepty z macesu (Maceszreceptek) című könyvről beszélgettünk. Megismertük az aranyosmaróti Mackareň történetét, a szlovákiai maceszfogyasztás szokásait, a receptgyűjtő motivációját és vendégeink kedvenc maceszos ételeit.

A Budapestről érkezett kóser ebéd után Radnóti Zoltán főrabbi a mezüze felhelyezésének hagyományairól szólt, felszögezve a kis tokot a Wallenstein Zoltán terem két része közötti ajtófélfára. A Menház épületében a nyár folyamán folytatódott a felújítás a Szlovákiai Zsidó Hitközségek Központi Szövetsége által létrehozott Moreshet Alap támogatásával. A projekt részeként kis konyhánk is megújul, szolgálva közösségi rendezvényeinket.

Fotó: Kollár Zoltán

Kehila-díj 2025

A Komáromi Zsidó Hitközség 2003 óta adja át a Kehila-díjat a régió zsidó közösségeinek fennmaradásáért, a zsidó kultúra megőrzésért sokat tevő magánszemélyeknek és intézményeknek.

Orna Mondschein

A Komáromi Zsidó Hitközség Kehila-díjban részesíti Orna Mondscheint. Orna a 2000-es évek elején látogatott Komáromba Izraelből – ahova szüleivel együtt alijázott gyermekként –, családja gyökerei után kutatva. A hitközségnél tett látogatásának köszönhetően a Hitközségi Híradó olvasója lett. 2009 februárjában saját rovatot indított a lapban, emlékezve az egykoron a vá-

rosban élő nagynénijére, Löwinger Mancira. A kezdetekben az ő családi szakácskönyvéből osztott meg recepteket az újság hasábjain. Történeteihhez ma már saját kedvenc ételeinek elkészítéséről csatol útmutatókat. Írásai tizenhat éve gazdagítják közösségi kiadványunkat. Orna Mondschein nyugdíjba vonulásáig pedagógusként dolgozott Ashkelonban, néhány éve irodalomból szerzett PhD-fokozatot a Bar-Ilan Egyetemen.

Lukáš Kunca

Lukáš Kunca Kehila-díjban részesül, Győri Márta, kassai hittestvérünk javaslatára. Kunca úr a kelet-szlovákiai város Krásna (Széplakapáti) városrészében él, séta köz-

Néhány hét múlva beköszöntenek az őszi ünnepek, kezdetét veszi az 5786. zsinagógai esztendő. Misha Kapustint, a Szlovákiai Zsidó Hitközségek Központi Szövetségének rabbiját arra kértük, ossza meg velünk gondolatait a közelgő jeles napokról. Előadását, a nap többi programjához hasonlóan Vadász Magda fordította a kétnyelvű rendezvényen.

A zsinagógában Pasternák Antal, a hitközség elnöke nyújtotta át a Kehila-díjakat a régió zsidó közösségeiért sokat tevő kitüntetetteknek. Idén Orna Mondschein, Lukáš Kunca, Bihari Zoltán, Misha Kapustin és Schwartz József vehette át az elismerést.

A Zsidó Kultúra Európai Napját, hagyományainkat követve zenével zártuk. Janicsák Veca koncertjén ősi és modern dalok csendültek fel.

Köszönjük, hogy velünk voltak ezen a napon a komáromi zsinagógában, találkoztunk más programjainkon is!

Köszönet mindazoknak, akik a kulturális program előkészítésében és lebonyolításban közreműködtek! A rendezvény a Kisebbségi Kulturális Alap, a Bethlen Gábor Alapkezelő Zrt., Nyitra Megye Önkormányzata és Komárom városa támogatásával valósult meg.

PA

ben fedezte fel az elhanyagolt zsidó temetőt. Elhatározta, hogy kitisztítja és felújítja. A temető történetének kutatása során létrehozták a Belion polgári társulást. Ennek szervezésében előadásokat tartanak felnőttek és általános iskolás gyerekek számára. 1938-ban Széplakapáti településen 21 zsidó személy élt, négy család. Közülük csak egy ember tért vissza az üldöztetésből. Kunca úr szeretné feldolgozni az itt élt zsidó közösség és a település központjától nem messze található imaház történetét is. Munkáját támogatják: a Szlovákiai Zsidó Hitközségek Központi Szövetsége, az alapiskolák, a kassai és más szlovákiai zsidó hitközségek. Lukáš Kunca áldozatos tevékenységét nagyra értékeljük és köszönjük!

Folytatás a következő oldalon.

Elment Teri néni

Augusztus 31-én érkezett a szomorú hír Jeruzsálemből, 98 éves korában elhunyt Vajnorsky Teri néni. Személyében az utolsó holokauszt túlélő távozott, aki még mesélni tudott a háború előtti gondtalan időszakról, a Vészkorszak gyötrelmeiről és az újrakezdés helyi évtizedeiről. Teri néni és családja az Izraelbe történő kivándorlásuk után is szoros kapcsolatot ápolt közösségünkkel. Szerkesztőnknek, Paszternák Andrásnak a gyászoló család számára írt soraival emlékezzünk rá:

Kedves Gizike, Eva és az egész család!

Szomorúan olvastam a hírt itt Budapesten. Őszinte részvétem! Teri néni hosszú évtizedeken át nagyon fontos része volt az életünknek.

Amikor 4-5 éves voltam, gyakran vigyáztak rám Sanyi bácsival Komáromban, ha beteg voltam. Pont az iskolaudvar mellett laktak, ahol anyukám tanított. A szünetben egy kis sámlira állítottak fel az ablakban, így tudtam beszélgetni vele. Emlékszem az alijázásuk történetére:

„Az egyik legelső élményem zsidósággal kapcsolatban a Vajnorsky házaspár kivándorlása. Két lányuk 1968-ban maradt Izraelben, ahova kirándulásra mentek. Mindketten orvosok lettek, s családjukkal Jeruzsálemben élnek. A nagyszülők éveken keresztül készültek az alijázásra, angolul tanultak. Szerettek volna együtt lenni hét unokájukkal. Egy őszi napon a nagymamám jött

értem az iskolába, a buszmegállóban várakoztunk, amelyik Vajnorskyék háza előtt volt. Egy néni odalépett hozzánk, s megkérdezte tudjuk-e mi van abban a nagy konténerben. Mintha tegnap lett volna, a nagymamám így felelt: „Én tudom, de azt magának nem mondhatom el!” Akkor ott, hatéves fejjel nem értettem, miért nem szabad elmondani, hogy abban viszik ki Izraelbe Teri néniék a bútorait. Sokan azt gondolták, talán egy lángossütőde nyílik benne.”

Teri néni volt az élő kapocs Izraellel számunkra. Ünnepek voltak, amikor levél érkezett tőle. Gyönyörű betűkkel 3-4 oldalon át mesélt a mindennapokról, a családról, unokáiról. Mindig összegyűltünk a nagymamánál, anya hangosan felolvasta a levelet. Emlékszem a szép izraeli bélyegekre a légipostás piros-kék szegélyű borítékon. Nem csak le-

velek jöttek, színes ünnepi üdvözlőlapok is gyakran érkeztek.

1994-et írtunk, ez volt a bar micva évem. Sanyi bácsi is itt volt a komáromi zsinagógában, szombat volt, hirtelen előkapta a fényképezőgépét, így maradt meg egy fényképen a pillanat, amikor a Tóránál állok 13 évesen. Ezen a nyáron jártunk először Izraelben a szüleimmel és testvéremmel, Tomival. A Ben Gurion repülőtérrel Jeruzsálembé vitt a sherut taxi. A Kaf tet Benovember utcában szálltunk ki. Teri néni lekiabált az ablakból apukámnak: „Őcsike Ti vagytok azok?” Feledhetetlen napokat töltöttünk Jeruzsálemben. Teri nénivel buszoztunk be a városba, sétáltunk a város utcáin. Utunk végén is visszatértünk ide.

Sokszor találkoztunk a későbbi években Izraelben, Szlovákiában. 2010-ben a Komáromi Zsidó Hitközség kirándulásán szerveztünk közös programot. Ha Izraelben jártunk, legalább telefonon biztos beszéltünk. Komáromban viszont látni egymást mindig hatalmas öröm volt.

A saját nagymamám életén láttam, milyen nehéz szembesülni az öregedéssel, egy aktív nagyszülő lassú leépülését követni. Még a nehéz órákban is jó tudni, hogy itt van velünk. Lehet neki mesélni, megfogni a kezét. Aztán eljön a búcsú, amely sosem könnyű. Nem számít, hogy valaki 98 éves. Ő a része életünknek.

Sok erőt az egész családnak ezekben a nehéz órákban. Teri néni emlékét sosem feledjük! Mosolya, történetei, kedvessége mindig velünk lesz!

Folytatás az előző oldalról.

Bihari Zoltán

A Holokauszt 80. évfordulója alkalmából megjelent a Bia-torbágyi zsidóság emlékezete című kiadvány. A kezdeményezés fő szervezője Bihari Zoltán volt. Anyakönyvek, levéltári iratok, kiadványok rendezése segített beazonosítani az itt élt zsidó családokat. A kutatásba bekapcsolódtak a leszármazottak is. Elsősorban Gombos Hedvig, Kanadában élő hölgynek köszönhető, hogy megismerhettük a világ különböző pontján élő rokonokat. A 2024 novemberében megtartott egéssznapos megemlékezésen sor került helytörténeti sétára, nagyszabású kiállításra, amelyen fotókat, családi relikviákat, Auschwitzból hazakerült tárgyakat láthattak az érdeklődők, beszélgethettek az elszármazottakkal. Erre a napra befejeződött a temető felújításának első üteme. A gazdag program létrejötté Bihari Zoltán odaadó munkájának köszönhető. Ezt értékelve, a Komáromi Zsi-

dó Hitközség Kehila – Közösségért díjban részesíti. A díjazott elvülhetetlen érdemeiért szerzett a határon túli magyar irodalom – köztük a zsidósággal foglalkozó könyvek – magyarországi népszerűsítésében és terjesztésében.

Misha Kapustin

Kehila-közösségi díjban részesül Misha Kapustín, a Szlovákiai Zsidó Hitközségek Szövetségének rabbija. Orenburgban született 1980-ban. Négy éves volt, amikor családja Grúziába költözött, ahonnan 1991-ben menekülteként érkeztek a Krím-félsziget Kercs városába. Rabbiniikus tanulmányait Londonban végezte. Egy évet Tel-Avivban töltött. 2005-ben avatták rabbivá. Ezt követően Harkovban reform közösségben működött, majd 2014-ig a Krím liberális fő-rabbija volt. 2014 júniusától Szlovákiában tevékenykedik, országos hatáskörrel rabbi-ként. Munkáját lelkiismeretesen végzi, segíti az egyes hitközségekben a hagyományok

megőrzését, megtartását. A Kehila – Közösségért díj adományozásával köszönjük odaadó munkáját.

Schwartz József

A Komáromi Zsidó Hitközség Kehila-díjban részesíti Schwartz Józsefet, a Dunaszerdahelyi Zsidó Hitközség elnökét. A nagymúltú közösség fiatal vezetője elődei munkásságát követve mindent elkövet a hagyományok megőrzéséért, újjáélesztéséért, a közösség múltjának méltó ápolásáért, a kehila életének felpozíciójáért, a vallások közötti párbeszéd elősegítéséért. Innovatív vezetési módszereivel, lendületes szervezői tevékenységével példakép lehet az egész régióban. Vallási ismereteit folyamatosan bővíti, megszerzett tudását megosztja a közösségen kívül is, rendszeresen tart előadásokat oktatási intézményekben. Fontos számára a zsidó hitközségek közötti kapcsolatokat ápolása.

Csend van... Kapusta Krisztinát kérdeztük

Kapusta Krisztina neve nem ismeretlen a Hitközségi Híradó olvasói előtt. 2023-ban Kehila-díjjal ismerte el a Komáromi Zsidó Hitközség a régió zsidó emlékeinek megőrzése érdekében kifejtett tevékenységét. Mi történt ezen a téren az elmúlt két esztendőben?

A 2024-es évben Világszerte megemlékeztek a holokauszt 80. évfordulójáról. Ipolyságon június 6-án a Reinhardt család 5 tagja emlékének tiszteletére helyeztünk el botlatóköveket, majd a városháza színháztermében premier előtti vetítés keretében mutatta be Surányi András és Pintér Andreea a kassai Feld Lajos festő életéről szóló dokumentumfilmet. Az elmúlt évek folyamán több konferencián is előadhattam, illetve a helyi iskolák diákjainak érzékenyítésében is részt vállaltam. Idén áprilisban a status quo temető mártír feliratairól állítottam össze egy vetített előadást, melyet az érdeklődők a holokauszt magyarországi áldozatainak emléknapja alkalmából hallgathattak meg.

A napokban mutatják be a Honti Kulturális Napok keretében új könyvét, a Csend van... az ipolysági ortodox temetőben című kötetet. Gratulálunk! Miként született meg a mű?

Elődleges célom a temető feldolgozása volt. Idővel aztán az élettelen síremlékek mesélni kezdtek és egyre több személyes történet és rég elfeledett információ jutott a birtokomba. Úgy éreztem, ha ezeket csak én tudom, nem tudja senki! Én már úgy nőtem fel, hogy nem voltak ismereteim az egykor virágzó ipolysági zsidóságról, a múlt igazságtalan történéseiről csak 1989 után kezdtek újra beszélni. Azért született meg a könyv, hogy a jövő nemzedéke már tisztában legyen a város múltjának ezen részével, az adattár pedig segíti a leszármazottakat felmenőik sírjának megtalálásában. Érdekes volt meg tapasztalni, hogy a felmérés folyamata alatt olyan kérdések is felmerültek, amelyekkel magyarországi kutató nem találkozhat. A több alkalommal végbement határváltás hatással volt a sírkövek nyelvezetére, a kőfaragók, sírkövesek elérhetőségére, de még a kőanyag beszerezhetőségére is. Megdöbbentő felismerés volt, hogy a szlovákiai zsidó temetők számához képest milyen kevés temetőfeldolgozás jelent meg, ezért a cseh és a magyar kiadványok szolgáltak mintául.

Hogyan kezdett a kutatáshoz, milyen forrásokra támaszkodhatott?

Kutatásom kiindulópontja a két ipolysági zsidó temető volt. Mivel semmilyen tapasztalattal nem rendelkeztem, az ortodox temető felmérésével kezdtem, hiszen a sírok számából kifolyólag az kisebb kihívásnak tűnt. Az csak a héber dátumok megfejtése után derült ki, hogy egy fiatal és viszonylag rövid ideig (35 év) használt temetőről van szó. A beazonosításhoz rendelkezésemre állt egy 1939-ben készített temetői nyilvántartás, de azon sok esetben a közösségen belül használt nevet tüntették fel, amely nem mindig azonos a hivatalosan használt névvel, ezért át kellett lapoznom a polgári anyakönyveket. A temetőt 1910-től használták és az egyházi halotti anyakönyv ettől az időszaktól vezetett kötete nincs meg, ez hátráltatta a kutatást. Töredék információkat találtam a szlovákiai és magyarországi levéltárakban, ezeknek egy részét szintén felhasználtam. Régi lapok hirdetései, túlélők visszaemlékezései, az Arcanumon, Hungaricanán, FamilySearchen, MyHaritagen és a Jad Vasem oldalain talált elszórt morzsák összecsipegetésével sikerült egy vázlatos képet kapnom az ipolysági zsidók életéről, de azt hiszem teljes képet alkotni már nincs esély.

A kiadványt Balogh István tanár úr, szakrális programjaink rendszeres előadója lektorálta, miként segítette a szakember a szerző munkáját?

Túlzás nélkül mondhatom, hogy mindent Tőle tanultam. Egyik előadása után kerestem meg azzal, hogy szeretném feldolgozni az ipolysági zsidó temetőket. Ő annak elenére szavazott nekem bizalmat, hogy még csak akkor kezdtem ismerkedni a judaisztika alapjaival és a zsidó létformáról sem volt fogalmam. Ötödik éve terelgeti az utamat, segíti a szakmai fejlődésemet. Bár már magabiztosan olvasom le a héber neveket, dátumokat, rokoni kapcsolatokat a sírkövekről, a hosszabb, sokszor bibliai utalásokat tartalmazó textusok értelmezéséhez, még messze nem elég a tudásom. Rendszeresen konzultunk ezügyben, hiszen folyamatban van az ipolysági status quo temető feldolgozása.

Hol szerezhető be a kiadvány? Milyen visszajelzések érkeztek eddig a könyvvél kapcsolatban?

A kiadvány megrendelhető a csendvan.konyv@gmail.com e-mail címen, vagy

a SIK Polgári Társulás weboldalán található elérhetőségeken. A visszajelzéseket megelőzte a könyvre előfizetők felém tanúsított bizalma. Több mint 100-an vették meg láthatatlanban, ezt én úgy értelmezem, hogy sokan elismerik a munkámat, ez felemelő érzés. Kevesen kapták még kézhez a kötetet, ezért a visszajelzések értékelését meghagytam szeptember 10. utánra, amikor már szélesebb körben is ismert lesz.

Vannak további tervei a témával kapcsolatban?

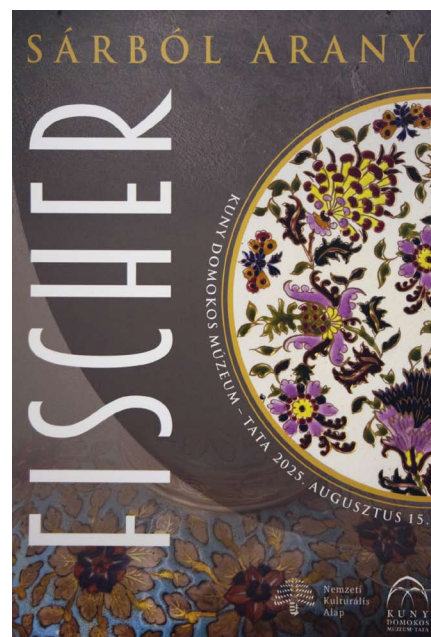
Mint már említettem, jelenleg a status quo temető vizsgálatát végzem. Nagy kihívás volt a több mint 600 sírkő adatolása, de a beazonosítást már sikerült elvégezni. Készítettem egy térképet a sírhelyekkel, amely sok szempontból segíti az analízist. Ezen vizuálisan megjeleníthető a férfi-női elkülönülés, a kőanyag használat, régebbi és újabb sírok elhelyezkedése, stb. Az eredményeket szeretném majd könyv formájában megjelentetni. Azon dolgozom, hogy rendszeresen legyen botlatókö elhelyezve Ipolyság utcáin, ennek finanszírozására minden évben más-más vállalkozót szólítok meg. Az esetek többségében nem utasítanak el. Tervben van egy a zsidó építészeti örökségeket és emlékjeleket érintő körút kidolgozása információs táblákkal, online és nyomtatott formában elérhető térképpel. Hosszútávú terv az ortodox temető sírkövel nem rendelkező sírhelyeinek megjelölése a sírkert látképébe belesimuló egységes, kisebb méretű síremlékekkel és a status quo temető ravatalozójának felújítása. Ezeknek még nincsenek meg az anyagi feltételei, az erre irányuló pályázatok eddig nem jártak sikerrel. Tennivaló van bőven, hiszem, hogy kitarító munkával sok minden megvalósítható.

Kiállítás: „Sárból arany”

A tatai Kuny Domokos Múzeum elődje a piarista rend által őrzött helytörténeti gyűjtemény volt, amelyet 1912-ben szerveztek múzeummá. A kezdetekben a kerámia jelentette a gyűjtemény javát; már múzeumépítő elődeink is felfigyeltek Tata gazdag kerámia-hagyományára, mind a népi, mind a művészi kerámia terén. Valóban gazdag az örökség, hiszen a 18. században fajanszgyár működött itt, a 19. században keménycserépgyár létesült, továbbá egy porcelánfestő műhely képviselte a herendi porcelán által képviselt ízlést. A 19. század itteni kerámiaüzemei mind a Fischer családhoz kapcsolódnak, de a családi szálak tovább is vezetnek.

A család első generációját további nemzedékek követték. Fischer Mór két fia, Dezső és Vilmos is önálló vállalkozást vitt, Tatán és Kolozsváron porcelánfestő műhelyekben festették a hagyományos herendi dekorokat, újabb világkiállítási, ipari és kereskedelmi sikereket hozva a családnak. Fischer Mór unokája, Farkasházy Jenő (ő már ebben a formában használta a nemesi rangot nyert nagypapa nemesi előnevét) Herend megmentője: a hagyományos herendi stílus folytatásával és új edénytervekkel a válság után újabb sikereket hozott Herend számára.

Fischer Mózes Áron fiatalabb fia, Fischer Ignác (ő tóvárosi előnévvel nyert áldozatos munkájának köszönhetően nemessé-

szerezése és a nemesi rang elnyerése jelent a Monarchia világában.

A kiállítás ennek a tehetségnek, a magyar kultúrtörténetben, iparművészetben halhatatlan érdemeket szerzett tatai családnak nyolc elkötelezett, tehetséges, önálló gyárat vagy vállalkozást alapító tagját mutatja be. Az életrajzokat dokumentumok, fotók és tárgyak kísérik. Nyolc nagy vitrinben ragyognak az aranyozással ékes tárgyak, az egyes személyek tevékenységét bemutató, kivételes darabok. A kiállításon számos érdekesség fogadja a látogatót, így az egyetlen megmaradt kályha Fischer Mózes Áron kerámiagyárából, amelyet erre az alkalomra restauráltattak a múzeum.

A tárlat a tatai vár időszakos kiállítótermeiben 2026. márciusáig látogatható.

Kövesdi Mónika

A Fischer család ősei más zsidó családokkal együtt a 18. században vándoroltak Tatára a morvaországi Kosteletz-ből. Fischer Wolfgangnak az évszázad végén már emeletes háza állt a tatai főtéren, ahol bőrkereskedése és egyetlen fia után fizetett adót. Az egyetlen fiú, Fischer Mór pedig nem más, mint a herendi porcelángyár vezetőjeként, tulajdonosaként ismert „gyárnok”, aki világsikerre vitte a herendi porcelánt; neki köszönhető a gyár profiljának kialakítása.

A család másik ága Tatán (egész pontosan a tóvárosi városrészben) vezetett keménycserépgyárat 1824-től 1913-ig. Fischer Mózes Áron, majd fia, Károly, és ennek a fia, Artúr tartották életben az üzemet, változtatták a termékek skáláját a korszak ízlése és igénye szerint, és tértek át végül a terrakotta épületdíszek és kályhák gyártására.

get) pesti gyárában historizáló és eklektikus díszkerámia készült – termékei jelenleg is nagyon népszerűek a gyűjtők körében. Fischer Ignác fiának, Emilnek az életét szintén a kerámiagyártás, tervezés töltötte ki, önálló vállalkozásokat vezetett, majd haláláig a herendi gyár tanácsadója volt.

A tatai szülőházából kirajzó, majd a tatai izraelita temetőbe temetkező Fischerek polgárok és művészek, üzletemberek és magasan képzett keramikusok voltak. A magyar ipar úttörői és a művészi kerámiagyártás nagy tehetségű, fontos képviselői. A kiállítás címe („Sárból arany”) azt idézi fel, amint az agyagból megszületik az arany dekorokkal ékes díszkerámia és a fehér aranyra nevezett porcelán. Ugyanakkor az új uradalomba frissen érkező zsidó család felemelkedésére is utal, amelyet az udvari szállítói cím meg-

DR. ORNA
MONDSCHIN

Löwinger Manci szakácskönyvéből A csodás méz

Rosh Hásáná, a Zsidó Újév egyik jellegzetessége a méz. Az áldásokban a barcheszt mézzel esszük, hogy biztosítsuk, a következő év olyan édes legyen, mint a méz. Valójában a méz a természet csodája, és ha röviden átnézzük az ősi kultúrákat, vallásokat és irodalmat, láthatjuk, mennyire fontos szerepe volt és van a méznek.

Az ókori Egyiptomban a méz nem csupán élelmiszer volt, hanem az istenek ajándéka. A görög mitológiában a méz az istenek eledele volt, az örök élet titkával hozták összefüggésbe. A rómaiak tovább vitték a méz szeretetét. Nemcsak az étkezésben, de a szépségápolásban is előszeretettel alkalmazták. A hagyományos kínai gyógyászat szerint a méz enyhíti a fájdalmat, semlegesíti a mérgeket és hosszú életet biztosít. Középkori receptekben gyakran találkozhatunk mézzel készült ételekkel és italokkal. Az újkorban, a cukor elterjedésével a méz jelentősége csökkent, de soha nem tűnt el teljesen. A népi gyógyászatban továbbra is fontos szerepet játszott.

Az ígérlet Izrael népének, hogy tejjel és mézzel folyó országba fognak érni negyven évi sivatagi vándorlás után, biztosítani akarta, hogy a vándorlók jutalmat kapjanak a hosszú út végén. A Bibliában sokszor említik a méz csodáit, és összehasonlítják az ember útját a mindennapi életben és a viselkedését a méz csodáival. Azok, akik teljesítik Isten parancsait, az életük olyan édes lesz, mint a

méz. Mikor a próféták Jeruzsálemről beszélnek, és főleg a Szentélyről, az ottani bőségről és jólétről szóló hasonlatokban mindig a méz szerepel. A méz fogyasztása emeli az intellektuális eredményeket, ezért ajánlják azoknak, akik a Tórát tanulják és kutatják, hogy fogyasszanak mézet és mézeskalácsot.

Shalom Álechém, Shalom Ben Menáchem Rabinovitz (1859–1916) álneve, egyik kedves meséjében gyermekkori emlékeiből írta, hogy a fiatal kisfiúk, mikor a Chéderbe jártak és a héber betűket tanulták, a tanítónak, a mélémednak érdekes módszere volt. A héber betűket ráírta egy táblára és bekente mézzel. A gyerekek lenyalták a mézet a tábláról, és így tanulták meg, hogy a héber betűk és a Tóra, ami ezekkel a betűkkel lett írva, olyan édes, mint a méz. Nem higiénikus módszer, de talán igaz.

Az őszi ünnepeken a barcheszt és alma-szeleteket mézzel esszük. Ezek mellé készítsünk mézes süteményeket is!

Puha mézeskalács

Hozzávalók: 4 tojássárgája, 4 tojásfehérje habbá verve, 15 dkg cukor, 3 evőkanál olaj, 10 dkg méz, 20 dkg liszt, 1 kávéskanál sütőpor vagy szóda bikarbóna, kevés fahéj és szegfűszeg.

Elkészítés: Mindet összekeverjük, kizsírított tepsiben, közepesen meleg sütőben 55 percig sütjük.

Mézespuszedli

Hozzávalók: 6 pohár liszt, 1 kiskanál szóda bikarbóna, 1 pohár cukor, 2/3 pohár olaj, 4 tojás, 1 pohár méz, 1 kiskanál fahéj.

Elkészítés: Az összes hozzávalót összekeverjük, 3 egyenlő részre osztjuk, mindegyiket hengerré formázunk, és felvágjuk 10–10 részre. Mindegyik részből kis golyókat készítünk, sütőpapíros tepsibe rakjuk. Előmelegített, 180 °C sütőben 20 percig sütjük.

Jó étvágyat!

Fotó: Wikipédia

Hazatérés

13:25, pontosan gördül ki a vonatom a Déli pályaudvarról. Ismerős tájakon át suhanunk Komárom felé. Néha felnézek kedvenc vasúti újságomból, nem látok semmi újat, minden a megszokott odakint. Tatabánya, Tata, Almásfüzitő... lassan egy fura izgalom lesz rajtam úrrá. A szüleim úgy tanították, akkor kell felállni, készülődni a leszálláshoz, amikor megpillantjuk a Dunát... Persze, azokban az időkben még nem az S10-es motorvonat száguldott a városunk felé, messzebb volt a személykocsi ajtaja. Elhagyjuk Szőnyt, felpattanok. Néhány különleges perc következik..., a hazatérés pillanatai. A túlpártot kémlelem, a nyári dunai strandolások emléke tör elő. Azon gondolkodom, járnak-e még a komáromiak a Dunára fürödni? Anno, telepakoltuk a sárga, kockaladát minden finomsággal, főtt kukoricával, dinnyével, szendvicsekkel, s útnak indultunk, hogy a szovjet autógyártás remeke megküzdjön a harcászati töltésekkel, az ártér hup-

panóival... Nincs időm sokat merengeni, feltűnik a spicc, a vándorcirkusz sátrának kupoláját keresem a Vág partján. Az Öregvár ódon falai, a stadion új, égbe magasodó reflektorai, a Szent András templom tornya, a kikötői felnyitható híd... Mostanában, ha erre járok, eljátszom a gondolattal, milyen jó lenne gyermekkorom Komáromába megérkezni. Csak egy-két napra, órára... Ott ülni a hetesen a mászóka tetején a lépcsőházi gyerekkel „bandázva”, lángost venni a Prior mellett a Kossuth téri piacról hazafelé tartva, sorban állni a Jadran bódéjánál a hídra vezető út mellett két gombóc fagyíért, gofrit enni a standon két pancsolás között... Nem tenni mást, csak élvezni a gondtalan nyári szünetet... Hirtelen megáll a vonat, kilépek a szerelvényből. Apukám vár a peronon. Őszes haja jelzi, a jelenbe érkeztem meg most is. No, nem panaszkodom, amíg van kikhez hazatérni Komáromba, addig rendben mennek a dolgok...

PA

(a cikk a Levél Kedvesemnek című újság nyári számában jelent meg)

Recepty z macesu

Rozhovor s Jozefom Dukesom

Naši čitatelia sú zvyknutí, že meno Jozef Dukes sa spája so zaujímavými iniciatívami súvisiacimi so židovskými tradíciami. Nedávno bola vydaná nová publikácia s názvom Recepty z macesu. Odkiaľ pochádza tento nápad?

Raz som sa stretol s pani Martinou Cibírovou zo Zlatých Moraviec, majiteľkou jedinej výroby macesu na Slovensku. Ona mi spomínala, že jestvuje málo receptov jedál z macesu alebo macesovej múčky. Tak som si povedal, že ja to zmením a skúsím dať dohromady dokonca knihu. Predtým som roky pracoval na knihe Slovenské synagógy na starých pohľadniciach. Niejaké skúsenosti som mal už z vydávaním kníh. Koniec koncov roky som pracoval ako novinár, ba väčšinu života som sa živil ako vydavateľ.

Poznajú a jedia ľudia na Slovensku maces? Pre koho je táto kuchárska kniha určená?

Myslím si, že ľudia na Slovensku poznajú celkom dobre maces. Predávajú ho vo

všetkých obchodných sieťach na Slovensku s výnimkou jednej. Ľudia ho kupujú na priamu konzumáciu, väčšinou to jedia ako nejaké čipsy. Častokrát netušia, že z macesu alebo z múčky môžu pripraviť dobré jedlo. Práve to bol dôvod, prečo som sa rozhodol pripraviť túto knihu. Okrem toho aj židovské rodiny majú na sviatok Pesach väčšinou jednostranný jedálniček. Z tejto knihy si môžu vybrať aj recepty, ktoré obohatia ich stôl.

Ako ste začali zbierať recepty na macesy a zostavovať knihu?

Keď som začal hľadať recepty jedál z macesu, netušil som, že to bude také zložité. Knižiek Židovská kuchárka je na svete neúrekom, no venujúca sa jedlám z macesu je pravdepodobne tá moja jediná na svete. Aby som však reálne pripravil knihu, musel som zostaviť dobrý tím. Navariť a napiecť pokrmy z macesu sa odhodlal pán rabín Dávid Adri, jeho manželka Chana Adri, vynikajúca kuchárka, ktorá má dlhoročné skúsenos-

ti z kôšer kuchyne, Irma Petriková a niektoré jedlá pripravila aj Vierka Kamenická. Jej úlohou bolo však predovšetkým nafotografovať jednotlivé pokrmy. A toho sa zhostila veľmi dobre, veď je dlhoročná profesionálna fotografka a zamestnankyňa Židovského múzea v Bratislave.

Máte nejaký obľúbený recept alebo príbeh zo zbierky?

Keď sme pripravovali túto knihu, musel som ochutnať takmer každé jedlo. Všetky mi chutili, ja som dobrý jedák. V pamäti mi však zostala macesová torta, ktorú každý rok prichystala moja mamička. Tá bola asi najlepšia na svete. V knižke je však veľa receptov, o ktorých by som ani nepovedal, že pri zhotovení jedla môžu dať takú perfektnú chuť. Treba vyskúšať.

Kde si môžu záujemcovia kúpiť kuchársku knihu?

Kniha je k dispozícii u všetkých väčších predajcov. Je dostupná aj na internete. Má ju na svoje stránke aj vydavateľ knihy Fontis, občianske združenie Vráble – <https://obchod.zitava.sk/recepty-z-macesu/>.

Takže dobrú chuť!

Pokračovanie zo strany 4.

Môžeme poďakovať Hedvig Gombosovej, pani žijúcej v Kanade, za to, že umožnila spoznať príbuzných žijúcich v rôznych častiach sveta. Celodenná spomienka, ktorá sa konala v novembri 2024, zahŕňala prechádzku za miestnou históriou a rozsiahlu výstavu, kde si záujemcovia mohli pozrieť fotografie, rodinné relikvie a predmety prinesené domov z Osvienčimu a porozprávať sa s potomkami. V tento deň bola dokončená prvá fáza obnovy cintorína. Vytvorenie bohatého programu je zásluhou obetavej práce Zoltána Bihariho.

Židovská obec v Komárne za to udeľuje Cenu komunity Kehila. Ocenený sa nezmazateľne zaslúžil o popularizáciu a šírenie maďarskej literatúry zo zahraničia – vrátane kníh zaoberajúcich sa židovstvom – v Maďarsku.

Misha Kapustin

Kehila – komunitné ocenenie získal Misha Kapustin, rabín Ústredného zväzu židovských náboženských obcí v Slovenskej Republike. Narodil sa v Orenburgu v roku 1980. Keď mal štyri roky, jeho rodina sa presťahovala do Gruzínska, odkiaľ v roku 1991 ako

utečenci prišli do mesta Kerč na Kryme. Rabínske štúdiá absolvoval v Londýne. Jeden rok strávil v Tel Avive. V roku 2005 bol vysvätený za rabína. Následne pôsobil v reformnej komunite v Charkove a do roku 2014 bol hlavným liberálnym rabínom Krymu. Od júna 2014 pôsobí na Slovensku ako rabín s celoslovenskou pôsobnosťou. Svoju prácu vykonáva svedomito, pomáha jednotlivým náboženským obciam zachovávať a udržiavať tradície. Ocenením Kehila ďakujeme za jeho oddanú prácu.

Jozef Schwartz

Komárňanská židovská náboženská obec udeľuje cenu Kehila Jozefovi Schwartzovi, predsedovi Židovskej náboženskej obce v Dunajskej Strede. Mladý líder komunity s bohatou históriou, nasledujúc prácu svojich predchodcov, robí všetko pre zachovanie a oživenie tradícií, dôstojnú starostlivosť o minulosť komunity, oživenie života kehily a podporu medzináboženského dialógu. Svojimi inovatívnymi metódami vedenia a dynamickou organizačnou činnosťou sa môže stať vzorom pre celý región. Neustále si rozširuje náboženské poznatky a získané vedomosti zdieľa aj mimo komunity – pravidelne prednáša vo vzdelávacích inštitúciách. Dôležité sú pre neho aj vzťahy medzi židovskými náboženskými obcami.

Foto: Zoltán Kollár

Odišla teta Teri

Dňa 31. augusta prišla smutná správa z Jeruzalema. Vo veku 98 rokov zomrela teta Teri Vajnorský. Odišla posledná preživšia holokaustu, ktorá nám mohla rozprávať o bezstarostnom období pred vojnou, o hrôzach holokaustu a desaťročiach nových začiatkov. Teta Teri s rodinou udržiavala s našou komunitou úzke vzťahy aj po ich presídlení do Izraela. Spomíname na ňu listom nášho redaktora Andrása Paszternáka, adresovaným smútiacej rodine:

Milá Gizka, Eva a celá rodina!

So smútkom som tu, v Budapešti, čítal túto správu. Prijmite moju úprimnú sústrasť! Teta Teri bola počas dlhých desaťročí významnou súčasťou nášho života.

Keď som mal 4-5 rokov, často ma v Komárne spolu s ujom Šaním opatrovali, keď som bol chorý. Bývali presne pri školskom dvore, kde učila moja mamka. Počas prestávky ma postavili do okna na šamlík, tak som sa s ňou vedel porozprávať. Pamätám sa na príbeh ich alije:

„Jeden z mojich prvých zážitkov súvisiacich s mojim židovstvom sa spája s migráciou manželov Vajnorských. Ich dve dcéry zostali v Izraeli v roku 1968, keď tam boli na výlete. Obe sa stali lekárkami a so svojimi rodinami žijú v Jeruzaleme. Starí rodičia sa na aliju pripravovali celé roky, učili sa po anglicky. Chceli byť spolu so svojimi siedmimi vnúčatami. V jeden jesenný deň prišla po mňa do školy stará mama, čakali sme na autobuso-

vej zastávke pred domom Vajnorských. Pristúpila k nám jedna pani a spýtala sa, či vieme, čo je v tom veľkom kontajneri. Akoby to bolo len včera, stará mama odpovedala: „Ja viem, ale nemôžem vám to povedať!“ Vtedy a tam som ako šesťročný nechápal, prečo nesmieme hovoriť o tom, že v tom kontajneri teta Teri s manželom vyvážajú svoj nábytok do Izraela. Mnohí si mysleli, že tam hľadajú otvoriť stánok na lángoše.“

Teta Teri bola naším prvým kontaktom s Izraelom. Deň, keď sme od nej dostali list, bol pre nás sviatočný. Svojím krásnym písmom nám na 3-4 stranách rozprávala o ich každodennom živote, o rodine a vnukoch. Vždy sme sa stretli u starej mamy a mamka nám list nahlas prečítala. Spomínam na pekné izraelské známky na červeno-modro obrúbenej obálke leteckej pošty. Neprichádzali len

listy, často sme dostávali aj farebné sviatočné pohľadnice.

Písal sa rok 1994, ktorý bol rokom môjho bar micva. V komárňanskej synagóge bol aj ujo Šani, bola sobota a on zrazu vytiahol fotoaparát – vďaka tomu sa zachoval na fotografii moment, keď ako 13-ročný stojím pred Tórou. Počas tohto leta sme s rodičmi a bratom Tomim po prvýkrát navštívili Izrael. Z letiska Ben Gurion nás taxík sherut zaviezol do Izraela. Vysadli sme na ulici Kaf tet Benovember. Teta Teri zakričala z okna na otca: „Synak, ste to vy?“ Strávili sme v Jeruzaleme nezabudnuteľné dni. S tetou Teri sme cestovali autobusom do mesta, prechádzali sme sa ulicami. Na konci našej cesty sme sa sem vrátili.

Často sme sa počas nasledujúcich rokov stretávali – v Izraeli i na Slovensku. V roku 2010 sme spoločný program zorganizovali v rámci výletu Židovskej náboženskej obce v Komárne. Keď sme boli v Izraeli, aspoň telefonicky sme spolu určite hovorili. Opäť sa vidieť v Komárne bolo pre nás vždy obrovskou radosťou.

Počas života mojej starej mamy som mal možnosť vidieť, aké ťažké je čeliť starnutiu, sledovať postupné slabnutie kedysi aktívneho prarodiča. Aj v ťažkých hodinách je dobré vedieť, že je tu s nami. Môžeme jej rozprávať, držať ju za ruku. A potom príde rozlúčka, ktorá nikdy nie je ľahká. Je jedno, že ten niekto má 98 rokov. Je súčasťou nášho života.

Želám celej rodine v týchto ťažkých chvíľach mnoho síl. Na tetu Teri nikdy nezabudneme! Jej úsmev, jej príbehy, jej milá povaha zostanú navždy s nami!

Cena Kehila 2025

Židovská náboženská obec v Komárne od roku 2003 udeľuje cenu Kehila jednotlivcom a inštitúciám, ktoré sa významne zaslúžili o zachovanie židovskej kultúry a prežitie židovských komunít v regióne.

Orna Mondschein

Židovská náboženská obec v Komárne udelila cenu Kehila Orne Mondschein. Orna na začiatku rokov 2000 navštívila Komárno z Izraela – kam emigrovala ako dieťa spolu s rodičmi – pri pátraní po koreňoch svojej rodiny. Vďaka návšteve židovskej náboženskej obce sa stala čitateľkou časopisu Spravodajka. Vo februári 2009 si v časopise založila vlastnú rubriku, v ktorej si spomínala na svoju tetu Mancí Löwinger, ktorá kedysi žila v meste. Na začiatku zdieľala recepty z jej rodinnej kuchárskej knihy na stránkach novín.

Dnes k svojim príbehom pridáva návody na prípravu svojich obľúbených jedál. Jej články už šesťnásť rokov obohacujú naše komunitné noviny. Orna Mondschein pracovala až do dôchodku ako učiteľka v Ashkelone, pred niekoľkými rokmi získala doktorát z literatúry na univerzite Bar-Ilan.

Lukáš Kunca

Lukáš Kunca získal ocenenie Kehila na návrh Marty Győriovej, našej súverkyne z Košíc. Pán Kunca žije vo východoslovenskom meste, v mestskej časti Krásna a počas prechádzky objavil zanedbaný židovský cintorín. Rozhodol sa, že ho vyčistí a obnoví. Počas výskumu histórie cintorína založili občianske združenie Belion. V rámci organizácie sa konajú prednášky pre dospelých a žiakov základných škôl. V roku 1938 žilo v obci Krás-

na 21 židov, štyri rodiny. Z nich sa z prenasledovania vrátil len jeden človek. Pán Kunca chce spracovať aj históriu židovskej komunity, ktorá tu žila, a modlitebne, ktorá sa nachádza neďaleko centra obce. Jeho prácu podporujú: Ústredný zväz židovských náboženských obcí na Slovensku, základné školy, košická a ďalšie židovské náboženské obce na Slovensku. Veľmi si vážime a ďakujeme za obetavú činnosť Lukáša Kuncu.

Zoltán Bihari

Pri príležitosti 80. výročia holokaustu bola vydaná publikácia „Spomienka na Židov z Bia-torbágy“. Hlavnou hybnou silou iniciatívy bol Zoltán Bihari. Systematizácia rodných listov, archívnych dokumentov a publikácií pomohla identifikovať židovské rodiny, ktoré tu žili. Do výskumu sa zapojili aj potomkovia.

Pokračovanie na strane 5.

Národ knihy – Európsky deň židovskej kultúry v Menháze

Židovská náboženská obec v Komárne už mnoho rokov organizuje celodenný program pri príležitosti Európskeho dňa židovskej kultúry. V rámci tohto medzinárodného podujatia otvárajú svoje dvere synagógy a židovské inštitúcie po celej Európe, aby záujemcom predstavili naše tradície a kultúru.

Dňa 7. septembra sa podujatie, ktoré sa v predchádzajúcich rokoch konalo v Dostojskom pavilóne, vrátilo do Menházu. Stretnutie, ktorého ústrednou témou bola myšlienka „Národ knihy“, sa rozrástlo na skutočne regionálne podujatie. Hostia pricestovali okrem iného z Bratislavy, Zlatých Moraviec, Budapešti, Gyóru, Mosonmagyaróváru, Szombathelyu, Tatabánye, Zalaegerszegu i z Anglicka. Mnohí z nich nás navštívili po prvýkrát.

K téme knihy sme pristupovali netradičným spôsobom. Vďaka tvorcom z Maďarska a zo Slovenska sme obecnstvu predstavili dve kuchárske knihy súvisiace s judaizmom. Spoznali sme kuchyňu rodiny Deutschovcov a potom sme sa vydali po stopách receptov z macesu.

S Mercédesz Deutsch-Fehérváry, manželkou rabína budapeštianskeho obvodu na Bethlenovom námestí Pétera Deutscha a s hlavným rabínom Zoltánom Radnótim, náboženským vodcom novobudínskej synagógy Bét Sálom hovoril hostiteľ András Paszternák

o vzniku židovskej kuchárky, o zákulisných tajomstvách jej zrodu, pravidlách kóšer kuchyne a plánoch do budúcnosti.

V kolobehu židovského života zohráva každoročne na jar, keď sa blíži sviatok Pesach, dôležitú úlohu maces. Je to tak už veľmi dlhý čas. Sú medzi nami aj takí, ktorí maces nekonzumujú len počas týchto ôsmich dní. O knihe Recepty z macesu sme sa rozprávali s Martinou Cibirovou, kľúčovou postavou výroby macesu na Slovensku a Jozefom Dukosom, ktorý je známy svojimi zaujímavými projektmi súvisiacimi s judaizmom. Dozvedeli sme sa o histórii spoločnosti Mackareň v Zlatých Moravciach, zvykoch konzumácie macesu na Slovensku, ako aj motivácii

zbierania receptov i obľúbených macesových jedlách našich hostí.

Po kóšer obede z Budapešti hovoril o tradíciách umiestnenia mezuze hlavný rabín Zoltán Radnóti a zároveň pripínil malé puzdro na zárubňu dverí medzi dvomi časťami sály Zoltána Wallensteina. V budove Menházu v lete pokračovali rekonštrukčné práce s finančnou podporou Nadácie Moreshet Ústredného zväzu židovských náboženských obcí v Slovenskej republike. Súčasťou projektu bola obnova našej kuchynky, ktorá nám slúži počas našich komunitných podujatí.

O niekoľko týždňov privítame jesenné sviatky, začne sa židovský rok 5786. Mishu Kapustina, rabína Ústredného zväzu židovských náboženských obcí v Slovenskej republike, sme požiadali, aby sa s nami podelil o svoje myšlienky súvisiace s blížiacimi sa významnými dňami. Jeho prednášku – tak, ako aj všetky rozhovory a prednášky počas

V Nitre na počesť tých, ktorí sa nevrátili

V nedeľu 7. septembra t.r. sa nitrianska synagóga stala miestom spomínania. Tradičná askara sa tento rok konala vo vyše storočnej bývalej neologickej synagóge, ktorá dnes slúži ako dom kultúry mesta Nitry. Pri symbolických šiestich horiacich sviečkach, pripomínajúcich šesť miliónov obetí holokaustu, odznali nelútostné fakty z obdobia druhej svetovej vojny, aj modlitba kadiš za obeť. Z Nitry, kde žilo pred vojnou okolo šesťtisíc židovských obyvateľov, sa domov vrátil iba zlomok. Súčasná náboženská obec sa snaží o udržanie tradícií aj dnes.

V priebehu askary odznali príhovory členov ŽNO, predstaviteľov mesta i hostí z partnerského mesta Kroměříž, ktorí priniesli do Nitry výstavu o osudoch Františka Färbera,

preživšieho holokaustu. Je inštalovaná na poschodí synagógy a návštevníkom pripomína, ako svetové dejinné udalosti 20. storočia ovplyvnili životy ľudí.

Na pietnej spomienke v synagóge sa zúčastnili členovia náboženských obcí, Nitrania, ale aj čelní predstavitelia mesta Nitry, rímskokatolíckej a evanjelickej cirkvi a mnohí vzácní hostia.

Tryzna v Nitre zapadá do reťaze podujatí, ktoré prináša mesiac september, keď sa v mnohých mestách a na mnohých miestach Slovenska konajú podujatia, pripomínajúce židovskú kultúru, ktorá po stáročia obohatila Európu.

Viac na www.znonitra.sk

dňa – tlmočila na dvojazyčnom podujatí Magda Vadász.

Predseda našej náboženskej obce Anton Pasternák odovzdal v synagóge ceny Kehila osobnostiam, ktoré urobili veľa pre židovskú komunitu. V tomto roku si uznanie prevzali: Orna Mondschein, Lukáš Kunca, Zoltán Bihari, Misha Kapustin a Jozef Schwartz.

Záver Európskeho dňa židovskej kultúry patril už tradične hudbe. Na koncerte speváčky Veca Janicsák zazneli pradávané i súčasné melódie.

Ďakujeme, že ste tento deň strávili s nami v komárňanskej synagóge. Stretnime sa aj na našich ďalších podujatiach!

Vďaka patrí všetkým, ktorí pomáhali pri príprave a uskutočnení kultúrneho programu! Podujatie sa uskutočnilo za finančnej podpory Fondu pre podporu kultúry menších, Nadácie Gábora Bethlena, Nitrianskeho samosprávneho kraja a mesta Komárno.

K. Potoková

PA

Výlet do Budapešti

Náš tradičný výlet na záver letnej sezóny sa tento rok konal 11. septembra. V súlade s našimi tradíciami sme sa aj v roku 2025 zúčastnili na budapešťanskom Židovskom kultúrnom festivale. Po príchode do veľkomesta bol našou prvou zastávkou Dom maďarskej hudby, kde sme absolvovali prehliadku tejto architektonicky impozantnej inštitúcie. Dozvedeli sme sa o službách, ktoré hudobné centrum ponúka a vypočuli sme si zaujímavosti o budove a ponúkaných programoch. Po spoločnej večeri nasledoval večerný program v synagóge na ulici Gyulu Hegedúsa, kde hostí z Komárna privítal predseda László Müncz. V rámci hudobno-literárneho pásma s názvom „Hlas žien, príbehy storočí“ očarili publikum herečky Ildikó Hámori a jej dcéra Dóra Szinetár literárnymi úryvkami a piesňami. Do Komárna sme sa vrátili bohatší o príjemné zážitky. Ďakujeme všetkým, ktorí pomáhali pri organizovaní podujatia!

Rodinný tábor Camp Jichak

Na záver leta sa aj v tomto roku konal obľúbený rodinný tábor Szarvasi. Pätidňový program židovských zážitkov, ktorý zorganizovalo Združenie Manóra a Bálintov dom, zaujal deti aj rodičov. Okrem aktivít, pripomínajúcich naše tradície, čakali na účastníkov tábora aj remeselné, športové a hudobné aktivity. Viac informácií o tábore, ktorý zachováva pamiatku a ducha legendárneho vedúceho tábora Jichaka Rotha, nájdete tu: <https://www.campjichak.com/>

Otváracie doby

Počas jesenných sviatkov bude židovský cintorín v Komárne počas nasledujúcich dní zatvorený!

- pondelok, 22. septembra 2025, od 12:00 hod.
- utorok-streda, 23.-24. septembra 2025, Roš Hašana
- štvrtok, 2. októbra 2025 – Jom Kipur
- utorok-streda, 7.-8. októbra 2025 – Sukot
- utorok-streda, 14.-15. októbra 2025 – Šmini Atzeret, Simchat Tora

Naša kancelária bude počas sviatkov zatvorená:

- utorok-streda, 23.-24. septembra 2025, Roš Hašana
- štvrtok, 2. októbra 2025 – Jom Kipur
- utorok-streda, 7.-8. októbra 2025 – Sukot
- utorok-streda, 14.-15. októbra 2025 – Šmini Atzeret, Simchat Tora

Žiadame Vašu podporu

Vážení čitatelia! Prosíme Vás, aby ste podľa Vašich možností podporovali programy ŽNO v Komárne, ako aj vydávanie Spravodaja, údržbu budov a obnovu cintorína.

Poukázanie peňazí z územia SR:

26384962/0900 – Slovenská sporiteľňa

Poukázanie peňazí zo zahraničia:

Adresa: Židovská náboženská obec v Komárne, Eötvösa 15, 94501 Komárno, Slovakia

IBAN: SK06090000000000026384962 SWIFT: GIBASBXX

Adresa banky: Slovenská sporiteľňa, Palatínova 33, 94501 Komárno

Nástenka krátke správy

ŽNO v Komárne, Klub Shalom a vydávanie Spravodajcu podporili: Ottó Mayer (Biatorbágy), Paula Volenszky (Biatorbágy), Zsófia Nánási (Biatorbágy) a anonymní darcovia. Ďakujeme!

Na začiatku školského roka sa žiaci 10. ročníka školy Lauder Javne v Budapešti zúčastnili tábora v Komárne. Žiaci spoznali minulosť i súčasnosť židovskej komunity mesta. Pamätné miesta zmapovali pomocou pracovného listu. V Menháze skupinu sprevádzali manželia Paszternákovci. Na druhý deň stredoškóla navštívili aj cintorín. Ďakujeme pani učiteľke Noémi Petrikovej a jej kolegom za organizáciu!

Po mnohých rokoch Nadácia EZRA opäť vyhlásila výzvu na podávanie žiadostí o dotácie, o ktoré sa ŽNO v Komárne úspešne uchádzala. Získali sme podporu na realizáciu našich kultúrnych podujatí.

Pri príležitosti nadchádzajúcich jesenných sviatkov sme zakúpili nové modlitebné knihy. Dúfame, že ich v našej synagóge bude obracať čo najviac ľudí!

Vedenie Ústredného zväzu židovských náboženských obcí v Slovenskej republike sa koncom augusta zišlo na zasadnutí v Bratislave, na ktorom ŽNO v Komárne zastupoval predseda Anton Pasternák. Grémium okrem iného rozhodlo o zmene stanov zväzu a o predaji niekoľkých nehnuteľností.

Počas jesene navštívili Menház návštevníci hľadajúci svoje korene a zaujímaví sa o židovské náboženstvo. Prezreli si synagógu a Mikromúzeum Árpina Schnitzera.

Spravodajca – mesačník ŽNO v Komárne, založený v roku 5756. (1996), **šéfredaktor**: Tamás Paszternák (tamas.paszternak@menhaz.sk), András Paszternák (andras.paszternak@menhaz.sk), **spolupracovníci**: Magda Saláth, Mgr. Ferenc Piczek, **grafická úprava**: Richard Saláth, **jazyková korektúra**: Zsuzsanna Paszternákné Kertész (Komárno), Katarína Potoková (Nitra), **tlač**: Nec-arte Kft., Komárno, **adresa ŽNO**: Židovská náboženská obec, Eötvösa 15, 945 01 Komárno, Slovakia, tel.: 00421/35/7731-224, **e-mail**: kile@menhaz.sk, **tel./fax**: 00421/35/7725-355. **Registračné číslo**: EV 3424/09. **ISSN** 1337-091x. **IČO**: 34073400. **Periodikum je nepredajné.**

SPRAVODAJKA

SEPTEMBER 2025 – AV-ELUL 5785.

MESAČNÍK ŽNO V KOMÁRNE

XXIII. REG. ROČNÍK. 9. ČÍSLO, 352. ČÍSLO

TRADÍCIE, GASTRONÓMIA A HUDBA V MENHÁZE

BUDAPEŠŤ

„Náš tradičný výlet na záver letnej sezóny sa tento rok konal 11. septembra. V súlade s našimi tradíciami sme sa aj v roku 2025 zúčastnili...“

2

TETA TERI

Dňa 31. augusta prišla smutná správa z Jeruzalema. Vo veku 98 rokov zomrela teta Teri Vajnorsky. Odišla posledná preživšia holokaustu...

4

RECEPTY Z MACESU

„Myslím si, že ľudia na Slovensku poznajú celkom dobre maces. Predávajú ho vo všetkých obchodných sieťach na Slovensku...“

5

Spomínali aj žiaci z Komárna a okolia

Dňa 9. septembra sa v Slovenskej republike spomínalo na obete holokaustu. V duchu dlhoročnej tradície navštívili študenti Gymnázia Jánoša Selyeho komárňanskú synagógu a cintorín. O našich tradíciách, o histórii komárňanskej židovskej komunity, o tunajších hrôzach holokaustu a o nových začiatkoch hovorili mladým Tomáš Novák a Anton Pasternák. Ďakujeme pani profesorky Zsuzsanne Králikovej a jej kolegom za zorganizovanie tohto podujatia!

Základná škola na Ul. Komenského v spolupráci so základnou školou vo Svätom Petri zorganizovala spomienkové podujatie v rámci celoštátnej iniciatívy Nezabudnutí susedia. Na netradičnej prechádzke mestom sa zúčastnili aj žiaci Gymnázia Ľudovít Šuleka a základných škôl na Ul. Eötvösa, Ul. Pohraničnej a Ul. Rozmarínovej. Na siedmich zastávkach cesty čítali úryvky z kníh o holokauste, spomínali na obete i záchrancov, ktorí napriek nebezpečenstvu nemlčali, a pomáhali aj v tých ťažkých časoch.

Na spomienkovej prehliadke sa zúčastnila aj preživšia Vilma Szalay, jej prítomnosť bola vzácnou a nenahradiťelnou súčasťou podujatia, keďže mladým ľuďom rozprávala o svojom detstve a príkoriach druhej svetovej vojny. Spomienkový sprievod navštívil aj Menház, kde k účastníkom prehovoril Anton Pasternák. Veľká vďaka patrí pánovi učiteľovi Jánovi Makovníkovi, jeho kolegom a žiakom za zorganizovanie tohto podujatia!

Sviatky v Tate

Koncom augusta sa v synagóge v Tate konalo dojmavé podujatie. Po osemdesiatich rokoch opäť zaplnili posvätný priestor modlitby privítania sabatu. Po piatkovej večernej modlitbe nasledovalo na druhý deň čítanie z Tóry, spoločné štúdium a medzináboženský dialóg. Na konci oslavy čakal na záujemcov nápev Havdalah. Bohatý program zorganizoval Zväz maďarských židovských náboženských obcí (Mazsihisz) a obec synagógy na námestí Hunyadi v Budapešti v spolupráci s Múzeom Domokosa Kunya. Náboženské obrady viedol rabin Gábor Fináli. Židovskú náboženskú obec v Komárne zastupoval jej predseda Anton Pasternák, člen vedenia Tomáš Novák a koordinátor Tamás Paszternák. Boli sme veľmi radi, že sme stretli našich priateľov z Taty a Tabánye. Za pozvanie ďakujeme múzejnému pedagógovi a miestnemu historikovi Józsefovi Szúcsovi a Péterovi Finálimu!